

Tervetullut intonaation kokonaisesitys

ANTTI IIVONEN, TERTTU NEVALAINEN, REIJO AULANKO & HANNU KASKINEN *Puheen intonaatio*. Gaudeamus, Helsinki 1987. 345 s.

Puheen intonaatio korvaa saman tekijäryhmän v. 1984 ilmestyneen kirjan Intonaatioteorioista (Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 34b) laajennettuna ja tarkistettuna intonaation yleisesityksenä, ja useissa kohdin kirja täydentää myös ryhmän laajemman prosodiikkaa käsittelevän tutkimushankkeen ensimmäistä raporttia Lausepainoteorioista (Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 34, 1981). Puheen intonaatiota (josta tästä eteenpäin käytän lyhennettä PI) voidaan siis pitää edeltäjiinsä nähden itsenäisenä teoksena, ja se pyrkii antamaan kuvan intonaatiotutkimuksen kehityksestä ja siitä, miltä tutkimuksen kokonaiskuva nykyisin näyttää. Kuten kirjoittajat toteavat, »vallitsevan tieteellisen tiedon tulvan keskellä rajoitettujen tiedon alueiden kokonaiskatsaukset tulevat yhä välttämättömämmiksi» (PI s. 5). Täyttääkseen tämän tarpeen intonaation osalta Iivonen on kollegoineen tehnyt sen mikä on välttämätöntä mutta samalla lamaannuttavan ylivoimaiselta tuntuva, nimittäin lähtenyt etsimään jonkinlaista järjestystä tai punaista lankaa (tai edes rajallista joukkoa yhtenäisiä lankoja) intonaation tutkimuksen lähes rannattomalta tuntuvastä käsitteellisestä, terminologisesta ja metodologisesta pöheiköstä. Pidän jo pelkkää tällaiseen selvitystyöhön uskaltautumista reippaan hatunnoston arvoisena aivan siitä riippumatta, saadaanko langat kerälle vai ei.

Aiheen lähestymistapaa koskevassa metodologisessa valinnassa kirjoittajat ovat päätyneet ratkaisuun, jossa pääosa kirjasta koostuu yksittäisistä, kielittäin esitellyistä intonaation teorioista ja kuvausmalleista. Esipuheessa sanotaan, että kirjaa kirjoitettaessa »on ajateltu sa-

malla eräänlaisen kokonaisteorian muodostamista» (PI s. 6). Näin kirjoittajat ovat varmasti ajatelleet — tämä ilmenee mm. siitä, että kulloinkin tarkasteltavana olevan intonaation mallin käsitteitä verrataan ja suhteutetaan yleensä toisten mallien käsitteisiin —, mutta varsinaista tällaisen kokonaisteorian eksplisiittistä esitystä ei kirjassa ole (ellei sellaisena siten pidetä kirjan tuonnempana puheeksi tulevaa kolmatta lukua). Yhtenäisen kokonaisteorian hahmotteleminen olisi yksi loogisesti mahdollinen vaihtoehto erillisten teorioiden esittelylle, mutta tosiasiasa aika ei liene vielä kypsä samalla sekä kattavien että mielenkiintoisten yleistysten tekoon. Pidänkin kirjassa omaksuttua lähtökohtaa realistisuudessaan onnistuneena, ja jonkinlainen epämääräinenkin kokonaisteoria voinee hahmottua vasta lukuisten, keskenään erilaisten teoreettisten mallien synteestistä; PI:ssa kuvattuihin malleihin perehtyminen antaa hyvän pohjan tällaiselle hahmotukselle.

Kirjan ensimmäisen luvun aiheena ovat intonaatioon ja prosodiikkaan liittyvät aivan keskeiset peruskäsitteet ja niiden historia. Jo itse termin intonaatio tarkoitteesta vallitsee erilaisia tulkintoja. Ensiksikin intonaatiolle voidaan antaa joko laajempi tai suppeampi tulkinta. Edellisessä intonaatio on kompleksinen kokonaisjärjestelmä, joka koostuu mm. sävelkulun, kuuluvuuden, rytmin ja puhenopeuden vaihteluina toteutuvista osajärjestelmistä, eli intonaatio on ymmärrettävä näiden muuttujien yläkäsitteeksi. Suppeammassa tulkinnassa intonaatio viittaa vain puheen sävelkorkeuden eli melodisten vaihteluiden järjestelmään muiden prosodisten järjestelmien rinnalla. Laajan tulkinnan mukaan intonaatio on usein suurin piirtein yhtä kuin prosodiikka tai prosodiset ominaisuudet, suppeassa tulkinnassa intonaatio kuuluu yhtenä komponenttina jälkimmäisiin. Ehkäpä huomattavimmat vaikutuksensa tällä käsitteellisellä rajankäynnillä on siihen, miten ns. lausepaino kuvataan. Intonaation laajassa tulkinnassa näet koko lausepainon käsite on sikäli tar-

peeton, että sen avulla tavallisesti käsiteltävät ilmiöt hoituvat teknisesti intonaatiokontuurien ydintavujen paikan määrittämisen eli fokuosoinnin avulla. PI:ssa intonaation suppeaa tulkintaa kutsutaan yksiparametriseksi ja laajaa tulkintaa kompleksiseksi (ts. moniparametriseksi). Toinen tässä mainittava intonaation tulkintaongelma koskee kysymystä siitä, mikä on yksiparametriseksi ymmärretyn intonaation parametri: onko siksi katsottava (1) fysiologisen äänihuulivärähtelyn taajuus, (2) akustisen puhesignaalin perussävelen taajuus, vaiko (3) auditiivinen, havaittu sävelkulku ja -korkeus? Kahta ensinmainittua voidaan periaatteessa mitata hertzeinä, viimeksi mainittu on subjektiivinen äänielämys matalalta korkealle ulottuvalla asteikolla, elämys, joka riippuu pääasiassa ääniärsyksen perussävelen taajuudesta mutta ei suoraviivaisesti. Itse asiassa kaikissa kolmessa vaihtoehdossa on kysymys parametrin arvosta ajan suhteen. Iivonen et al. päätyvät intonaation suppeaan yksiparametriseen tulkintaan, jonka mukaan intonaatio koskee kuulua sävelkulkua tai sävelkorkeutta. Parametrin valinta tuntuu oikealta ja annetut perustelut pitäviltä, tapahtuuhan puhutun sanan tulkinta muiltakin osin vasta kuulijan keskushermostossa. Kirjoittajat viittaavat lisäksi siihen, että empiirisissä intonaatiotutkimuksissa kuitenkin usein mitataan nimenomaan akustisen puhesignaalin perussäveltä (joka siis ei ole yksi-yksisessä suhteessa havaittuun sävelkulkuun), ja että tällöin on objektiivisempaa intonaation asemesta puhua perustaajuuskontoureista. Kolmas intonaation tutkimuksen ongelma, jota PI:ssa käsitellään eri yhteyksissä, tiivistyykin ns. 'instrumentalistien' ja 'korkvakuulotutkijoiden' väliseen kiistelyyn. Edelliset arvostelevat jälkimmäisten kuvauksia mm. objektiivisuuden puutteesta, jälkimmäiset edellisiä mm. keinotekoisiiin ja suppeisiin aineistoihin nojautumisesta. Hyödyllisempää kuin seistä tiukasti napit vastakkain, kukin oikeata uskoa puolustamassa, lienee tässäkin usean rin-

taman strategian noudattaminen, jolloin kokonaiskuva vallattavasta alueesta laaditaan yhdistämällä eri rintamalohkoilta saatuja tietoja toisiinsa huolellisesti ja ottamalla huomioon rintamalohkojen erot ja keskinäiset suhteet. Tällä tarkoitetaan tuota jaloa kamppailua, jossa tiedemiesten ja -naisten ja heidän muodostamansa tiedeyhteisön ainoana vihollisena on persoonaton tietämättömyys. PI:ssa käsitellään tätä strategiaa noudattaen tasapuolisesti metodeiltaan erilaisia intonaation lähestymistapoja.

Intonaation toteutumisala on tunnetusti vaihteleva (teksti, ilmaus, lause, rytmijakso jne., eli ylipäänsä periaatteessa sanaa laajempi puheen yksikkö), mutta joka tapauksessa kyseessä on selvästi eri tason ilmiö kuin se, jossa leksikaalinen sana voi muuttua toiseksi leksikaaliseksi sanaksi pääasiassa sävelkorkeuden tai sen muutoksen eli tonaalisen ominaisuuden avulla kuten esimerkiksi kiinassa tai jorubassa. Iivonen et al. kutsuvat vm. ilmiötä sanaintonaatioksi, sanakoroksi tai (sana)tooniksi (PI s. 15). On tietenkin kysymys periaatteessa mielivaltaisten teknisten termien sopimustenvaraisesta määrittelystä, mutta onnistunut termin valinta ja sen tarkoitteen määrittely saattaa parhaassa tapauksessa edesauttaa koko saman ilmiöalueen käsitteistön selkeyttä ja käyttökelpoisuutta. Itse olen tottunut käyttämään po. ilmiöstä nimitystä sävel sen takia, että pidän sitä useasta syystä parhaimpana vaihtoehtona. Ensiksikin sävel — tarkemmin ja hiukan redundantisti sanottuna leksikaalinen sävel — assosioituu helposti ilmiön pääasialliseen foneettiseen korrelaattiin, auditiiviseen sävelkulkuun tai -korkeuteen. Toiseksi säveljärjestelmän omaavia kieliä voidaan nyt kutsua sävelkieliksi ja muita kieliä intonaatiokieliiksi, ja voidaan puhua lyhyesti ja ytimekkäästi sävelistä ja intonaatiosta; tämä on vähemmän kömpelöä kuin puhuminen sanaintonaatiokielistä ja intonaatiokielistä tai sanakorosta ja lauseintonaatiosta. Sivumennen sanoen vm. sanaparin käyttö (ks. esimerkiksi PI s. 62) on vähän sa-

Kirjallisuutta

maa kuin jos puhuttaisiin käsihansikaista ja jalkasukista, kun kerran korko on jo määritelty sanojen ja intonaatio lauseiden (tai tekstin, ilmauksen jne.) ominaisuudeksi. PI:n kirjoittajatkin kannattavat samaa redundanssin välttämisen periaatetta toisaalla todetessaan, että koron (minulla sävelen) ajateltavissa oleva nimitys »'sävelkorko' on pleonastinen» (s. 22). Edelleen intonaatio saattaa usein toteutua sanan pituisessa yksikössä edustamatta silti ns. sanaintonaatiota. Korosta puhuminen puolestaan synnyttäneen assosiaatioita jo muutoinkin melkoisen monimerkityksiseen termiin korostus; vrt. esimerkiksi »vieras korostus», korostus merkityksessä 'esiintuominen, prominentiksi tekeminen'. Vihdoin tooni (engl. tone) voi kirjallisuudessa viitata sekä sävelkielten säveliini että myös intonaation sävelkulkukontuureihin. Sävel tuntuu siis sopivimmalta nimitykseltä myös sen takia, että prosodiikassa tällä termillä ei ole muita tarkoituksia; kyseessä on niinsanotusti harvinaisen onnekas sauma.

PI:n 1. luvun loppupuolella tarkastellaan useiden intonaatioon liittyvien käsitteiden historiaa seikkaperäisesti. Katso osoittaa itse käsitteistön hitaan ja koukeroisen kehityksen ohella myös sen, ettei käsiteanalyysissä ole tavallisesti paljonkaan apua käytettyjen termien etymologioista. Terminologia voi johtaa myös harhaan, ja ellen erehdy, näyttää Iivonen kollegoineen tuijottaneen hiukan liikaa yhteen keskeisistä termeistä, nimittäin aksenttiin, ottamatta selvää, mihin käsitteeseen tai ilmiöön termi kulloinkin viittaa. Tarkoiton nimenomaan käsittepareja dynaaminen (ekspiratorinen) – melodinen (musikaalinen, tonaalinen) aksentti, en aksentin muita tarkoituksia. Tämän dikotomian varhaishistoria kuten koko ns. aksenttioppi palautuu antiikin kreikkaan ja latinaan sekä näiden keskinäisiin sanaprosodisiin eroihin, ja renessanssin jälkeen dikotomiaa pyrittiin soveltamaan myös ns. uusiin kieliin. Tällöin käytiin pitkällistä ja puolelta toiselle aaltoilevaa väittelyä aksen-

tin foneettisesta toteutuksesta, ja vuoroin vähäteltyinä ja vuoroin tärkeiksi katsottuina parametreina mainittiin mm. äänen korkeus, voima tai intensiteetti, kesto ja laatu yksin ja/tai erilaisina kombinaatioina. »Sitemmin aksentti on selitetty perustuvaksi ekspiratoristen (dynaamisten) ja musikaalisten (tonaalisten, kromaattisten) ainesten erilaiseen yhdistelyyn. Eri kielissä yhdistelmän rakenne vaihtelee» (PI s. 20). Tässä osin vieläkin jatkuvassa kiistelyssä on käsitteäkseni kysymys kielten painon reaalistumistavasta, ts. tässä aksentti = paino, ja vastakkaiset leirit pitävät primaarisena painon parametrina toisaalta hengitysvoimaa (aksentin ns. ekspiratorinen tulkinta), toisaalta sävelkorkeutta ja sen muutoksia (tonaalinen t. melodinen t. musikaalinen tulkinta). Taustalla ja itse terminologiassa kummittelevat muinaiskreikan oletetut – ja latinasta puuttuneet – sanatason säveldistinktiot, mutta näistä ei voi olla puhetta esimerkiksi saksan osalta, jota PI:ssa kuvattu väittely pääasiassa koskee. Saksan sanoissa voisi tähän argumenttiin vaikuttamatta hyvinkin esiintyä tonaalisia eroja, mutta saksa ei pelkästään siitä muuttuisi sävelkieleksi. Setälän johtama vuoden 1915 kielioppikomitea teki päätöksen, että »painoksi nimitetään sitä suurempaa tai pienempää henkäysvoimaa, jolla äänne tai tavu lausutaan», ja »koroksi nimitetään sitä korkeampaa tai matalampaa säveltä, jolla äänne tai tavu äännetään» (lainaus PI:n mukaan). Tähän määritelmään viitatessaan kirjoittajat toteavat, että »näin voidaan katsoa, että dynaaminen aksentti sai suomenkieliseksi vastineekseen painon, melodinen aksentti koron» (PI s. 22). Tässä kohdin melodinen aksentti ei siis viittaakaan painon tietynlaiseksi oletettuun toteutumistaan, vaan – koska sen vastineeksi annetaan korko – kokonaan toiseen ilmiöön, jota PI:ssa jo on kutsuttu sanaintonaatioksi, sanakoroksi tai (sana)tooniksi (vrt. ed.). Nähdäkseni tässä korko samastetaan melodiseen aksenttiin perinnettä väärin tulkiten, koska melo-

disella aksentilla tarkoitettiin nimenomaan pääosin melodisesti toteutuvaksi väitettyä painoa. Joka tapauksessa melodinen aksentti on Iivosella ja kollegoilla vielä yksi lisänimitys jo ennestään monta nimeä omaavalle ilmiölle, ja tällaisen terminologisen moninaisuuden välttämiseksi pidän ilmiön kutsumista säveleksi entistäkin perustellumpana. Tällöin termi aksentti voidaan varata muihin tarkoituksiin, esimerkiksi viittaamaan nimenomaan ns. lausepainossa tapahtuvaan korostukseen; tämä on käytäntönä useissa intonaation kompleksin eli moniparametrisen tulkinnan mukaisissa malleissa (ks. esim. A. Cruttenden, *Intonation*, Cambridge University Press 1986). Adjektiivinen dynaaminen viittaa perinteisessä aksenttijaottelussa (ääntämisen, uloshengityksen) voimakkuuteen, mutta usein sanaa käytetään teknisesti myös merkityksessä 'ajan suhteen muuttuva', jolloin sen vastakohtana on staattinen; esimerkiksi fonetiikassa on kiistely siitä, ovatko tietyt konsonanttien ääntymäpaikan akustiset vihjeet luonteeltaan tässä mielessä dynaamisia vai staattisia. PI:ssa mainitaan puheen dynaamiset vaihtelut termin prosodiikka määrittelyssä (s. 17) ja luonnehditaan latinan aksenttia dynaamiseksi (s. 19), mutta vasta juuri puheena olleisiin vaihtoehtoihin aksenttitulkintoihin tultaessa (s. 20) käy implisiittisesti ilmi, mitä kirjoittajat dynaamisuudella tarkoittavat. Attribuutit »dynaaminen», »ekspiratorinen», »melodinen» jne. ovat tarpeettomuutensa ja moniselitteisyytensä ohella ennenaikaisia mm. sen takia, että »painotuksen ja intonaation yhtyminen samaan parametriin, Fo-kontuuriin, aiheuttaa tutkimukselle ongelmia: miten nämä kaksi olisi erotettava toisistaan» (PI s. 61), ja koska »ratkaisematta on, millä tavoin subglottaalisen paineen ja kurkunpään lihasten interaktio tapahtuu Fo:n ja intonaation tuottamisessa» (PI s. 66). Toisin sanoen sekä painotus että ns. tonaaliset ilmiöt ovat tiettyssä mielessä »melodisia», ja toisaalta on epäselvää, miten painotus ja tonaaliset ilmiöt mah-

dollisesti eroavat keuhkojen uloshengitystoiminnan eli ekspiraation ja itse kurkunpään lihaksiston toiminnan osalta. Koska painon, intonaation ja sävelen foneettiset parametrit ovat ainakin osin keskenään samanlaiset – toisin kuin esimerkiksi Setälän kielioppikomitea ennenaikaisesti oletti – ja koska erottavia tekijöitä ei siis löydy tältä suunnalta, on hedelmällisempää lähteä liikkeelle ilmiöiden kielellisistä, formaalisista ja funktionaalisista ominaisuuksista ja jättää ilmiöiden tarkat foneettiset toteutumistavat toistaiseksi osittain avoimiksi kysymyksiksi. Niinpä paino ja sävel samoin kuin sävel ja intonaatio ovat identifioitavissa kielen itsenäisiksi äänteellisiksi ilmiöiksi täysin siitä riippumatta, ovatko niiden foneettiset toteutumistavat keskenään erilaiset vai eivät (ks. tarkemmin esim. K. Suomi 1988, Johdatusta fonologiaan, Oulun yliopiston Logopedian ja fonetiikan laitoksen julkaisuja 2 s. 42–43). Itse asiassa pelkästä painosta puhumisen asemesta tulisi selvästi erottaa toisaalta sanapaino ja toisaalta lausepaino, ja intonaatioon tämä kaikki liittyy lopulta siten, että rajat sen ja muiden prosodisten ilmiöiden välillä on periaatteessa pyrittävä pitämään selkeinä. Sävelkululla on kielessä paljon tehtäviä. Onko kieliä, joissa intonaation lisäksi olisi kiistattomasti sekä säveliä että ns. liikkuva sanapaino?

Toisen luvun aiheena on intonaatio-tutkimuksen historiallinen kehitys alkuvaiheistaan antiikin Kreikassa ja muinaisintialaisilla grammatikoilla aina tutkimuksen vakiintumiseen tällä vuosisadalla. Luku on kaikkienensa lyhyt ja pyrkii kiinnittämään huomiota vain muutamiin kehityslinjoihin. Oman arvioni mukaan kirjoittajat ovat tavoittaneet todennäköistä lukijakuntaa ajatellen sopivan tasapainon toisaalta seikkaperäisyyden ja toisaalta tekstin laajuuden välillä. Kosketellun, aivan tuoreitakin nimikkeitä sisältävän primaarikirjallisuuden ja bibliografioiden runsas dokumentointi auttaa lukijaa hänen niin halutessaan perehtymään aiheeseen syvällisemmin.

Kirjallisuutta

Kirjan kolmas luku kuvaa modernin intonaatiotutkimuksen laajaa ja monipuolista kenttää ja tulee samalla tavallaan kirjanneeksi mille tahansa todellista kattavuutta tavoittelevalle intonaatiomallille asetettavia vähimmäisvaatimuksia useilla eri ulottuvuuksilla. Seuraava kirjan oma luettelo (PI s. 40) omina alalukuina tarkastelluista asiakokonaisuuksista antanee käsityksen näkökulmien monipuolisuudesta: intonaation funktiot, säännöt ja määräytyvyys (kieliopillisuus, semantiikka, pragmatiikka), intonaation muoto (paradigma), intonaatiotyypit, intonaatorakenne; typologia ja universaalisuus, intonaation notaatio, intonaation vaihtelut eri lekteissä, intonaation kielenulkoiset tekijät, intonaation kytkeytyminen muihin piirteisiin (interaktiot, korrelaatiot, hierarkia), intonaation prosessointi puheketjussa; foneettinen reaalistuminen (neurologia, fysiologia, akustiikka, kuulohavainto), intonaatiodidaktiikka ja kontrastiivinen tutkimus, tutkimusmenetelmät, patologinen intonaatio.

On sanomattakin selvää, että toistaiseksi on intonaation malleissa voitu ottaa kantaa vain muutamiiin mainituista näkökulmista. Kolmas luku on nähdäkseni ainakin asioita jonkin verran ennestään tunteville lukijoille erittäin informatiivinen, jälleen runsain, pidemmillekin retkille opastavin lähdeviittauksin varustettu alan yhteenveto. Osin samat teemat tulevat myöhemmin uudelleen esiin kielittäisissä intonaation kuvauksissa.

Luvut 4–8 käsittelevät englannin, saksan, suomen, ruotsin sekä hollannin ja tanskan intonaatiosta tehtyjä tutkimuksia ja malleja, yleensä kokoavan yleiskatsauksen jälkeen ja joidenkin metodologisten tms. ominaisuuksiensa mukaisesti ryhmiteltyinä. Tarkasteltavien kielten valikoima on ilmeisesti määräytynyt sekä olemassaolevan tutkimustiedon ja -traditioiden, maamme kulttuurisuhteiden että kirjoittajien harrastamien kielten valikoiman yhteisvaikutuksesta. Karkeasti sivuina mitaten englannin osuus on 78 s., saksan 59 s., suomen 32

s., ruotsin 14 s., hollannin 11 s. ja tanskan vajaa kolme sivua. Mielestäni monet näkökohdat tulevat näissä määräsuhteissa hyvin huomioon otetuiksi. Niinpä esimerkiksi ruotsin osalta Gårdingin ja Bručen ns. Lundamodellen, hollannin osalta Cohenin, t'Hartin ja Collierin intonaatiokielioppi ja (Kööpenhaminan) tanskan osalta Thorsenin intonaatiomalli ansaitsevat suppeastikin esiteltyinä paikkansa nimenomaan metodisten innovaatioidensa ansiosta. Suuremmat sivumäärät taas tekevät oikeutta kutakuinkin tyhjentävästi esitellyille saksan ja eritoten englannin intonaation pitkille tutkimustraditioille. Englannin ja saksan intonaation katsaukset ovat niin kattavia, että ne tuskin olisivat mahdollisia ilman kulloisenkin kirjoittajan omakohtaista kyseisen kielen osaamista ja hyvää kieliteoreettista tuntemusta, ja tämä luonnollisesti asettaa rajat mukauttavien kielten valikoimalle. Toisaalta kirjoittajien pyrkimys kattavuuteen on johtanut sangen tiiviiseen tekstiin, ja yksi vaihtoehtoinen mahdollisuus käytetyn sivumäärän puitteissa olisi ollut harvempien, valikoitujen mallien hiukan laveampi esittely. Suomen kieltä koskevassa katsauksessa käsitellään eksplisiittisesti intonaation lisäksi sekä lausepainoa että puheen rytmistä jaksottelua. Näitä aiheita koskevia tutkimushavaintoja on saatu kokoon ehkä yllättävänkin paljon, ja toivottavasti kirjan myötä tutuiksi tulevat kuvausmallit toimivat entistään systemaattisempien suomen prosodiikan tutkimusten virikkeinä. Yhteensä parine-satoine asiapitoisine sivuineen lukujen 4–8 katsaukset vastaavat pääosin kirjan synnyttämästä tiiviin tietopakettin vaikutelmasta.

Kirjan lopussa on mittava ja pitkän aikavälin kattava, yli 600 nimikettä käsittävä kirjallisuusluettelo ja henkilöhakemisto sivuviitteineen, sekä myös sivunumeroin varustettu, alan ensimmäisen laajahkon suomenkielisen asiasanaston käsittävä hakemisto. Varsinkin asiahakemisto on ilmeisen työläs laatia mutta tarvittaessa verrattoman mukava käyt-

tää. En ole havainnut näissä teknisissä apuvälineissä virheitä, ja kirjan painoasu kuvineen ja eri kohdat toisistaan erottavine erikokoisine kirjasinlajeineen on selkeä ja tarkoituksenmukainen.

Totesin alussa, että jo Iivosen ja hänen työryhmänsä pelkkä yritys laatia intonaation kokonaiskatsaus ansaitsee kiitoksen. Lisäksi lopputulos on onnistunut, asiapitoinen kirja, joka on samalla alan ensimmäinen suomenkielinen yleisesitys. Muillakaan kielillä ei tietääkseni ole julkaistu ainakaan kielivalikoimataan yhtä laaja-alaista intonaation yleisesitystä. En ole kirjaa lukiessani keksinyt edellä käsiteltyjen terminologisten seikkojen lisäksi mitään olennaista, minkä olisin välttämättä halunnut muutettavaksi. Käsittelemänsä aihepiirin monitahoisuuden ja tekstinsä tiiviynä takia kirja ei liene todennäköiselle lukijakunnalle kovin helppoa sulatettavaa, mutta en myöskään soisi siitä jätettävän paljon pois, sen verran mittavan ja luotamusta herättävän kartoituksen kirjoittajat ovat tehneet. Puheen intonaatio täyttää ilmeisen puutteen puhutun kielen tutkimuksen ja opetuksen eri aloilla, ehkä parhaiten hakuteoksena ja käsikirjana. Arvioni mukaan on välttämätöntä, että korkeakouluopinnoissa kirjaan perehtymistä edeltävät suppeammat intonaation ja yleensä prosodiikan opinnot, esimerkiksi luentosarja, jonka yhteydessä tai erikseen tutustutaan yhteen tai korkeintaan muutamaan intonaation kuvausmalliin. Vasta tällaisen pelkistetyt yleiskuvan omaksumisen jälkeen lie nee mahdollista tehokkaasti hyödyntää kirjan koko tietomäärää. Tällöinkin kirjaa voidaan nähdäkseni hyvin käyttää valikoivasti, esimerkiksi niin, ettei perehdytä kaikkien lukuihin 4–8 sisältyvien kielten (kaikkiin) tutkimuksiin. Varsinaisesti intonaatiotutkimukseen erikoistuville taas teos on kokonaisuudessaan verraton johdatus tähän kielen, mielen ja maailman yhtymäkohtaan.

KARI SUOMI

Tutkimusobjektin sijaanmerkinnästä

INGRID ALMQVIST 1987: *Om objektsmarkering vid negation i finskan*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studia Fennica Stockholmiensia 1. Almqvist & Wiksell International. Stockholm. 201 s.

Tukholmalaisien fennististen tutkimusten sarja Studia Fennica Stockholmiensia on syntynyt. Ensimmäisenä sarjassa ilmestyi joulun alla 1987 Ingrid Almqvistin väitöskirja suomen objektin sijaanmerkinnästä negation yhteydessä. Mitä saamme lukea Almqvistin kirjan jälkeen, jäi avoimeksi. Sarjan päätoimittaja Matti Punttila ei nimittäin antanut vihjeitä siitä, mikä uuden sarjan linja on, miksi se on syntynyt ja mikä sen tarkoitus on. Joka tapauksessa voimme odottaa, että Tukholman yliopistossa tehtävät suomen kieltä käsittelevät tutkimukset tulevat nyt enemmän esiin, kun niille on oma sarjakin.

Objektin sijaanmerkintää on fennistikassa pohdittu runsaasti. Almqvistin tutkimuksen lähtökohtana on tähänastisten tutkimusten riittämättömyys: objektin sijaa ei ole kiellon yhteydessä pidetty ongelmallisena, koska se lähes aina on partitiivi. Tämän on sanottu johtuvan siitä, että kieltolause sisältää kielteisen implikaation eikä kuvattua toimintaa tai tekoa suoriteta loppuun (ts. aspekti on imperfektiivinen). Akkusatiiviobjektia kuitenkin käytetään, vaikka verbi olisikin kielteinen (esim. 1).

1. Toimiston päällikkö, Tuviah Friedman: Hänet on saatava kiinni elävänä. Ei olisi mikään tempu tappaa *hänet*, mutta se tekisi asian aivan liian helpoksi. (S. 48.)

Almqvist tutkii, millä ehdoin akkusatiiviobjekti on mahdollinen. Mitä syntaktisia, semanttisia tai pragmaattisia syitä voi olla akkusatiivin käyttöön? Almqvist pohtii näitä kysymyksiä selvittämällä objektin yksilöitymisastetta (individualiseringsgrad) ja asemaa lauseessa. Hän